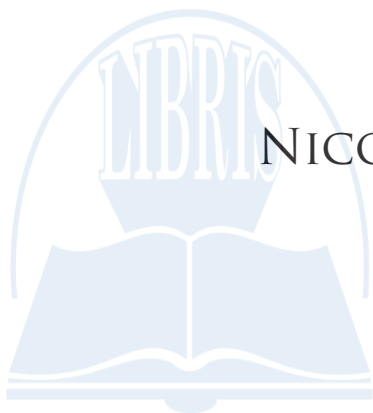

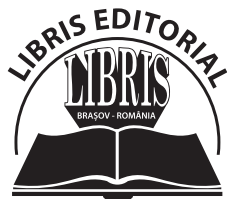
NICOLAE BĂCIUȚ

ÎNTRE LUMI
CONVORBIRI CU NICOLAE STEINHARDT

NICOLAE BĂCIUȚ

ÎN TRE LUMI
CONVORBIRI CU
NICOLAE STEINHARDT

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂCIUȚ, NICOLAE

Între lumi: convorbiri cu Nicolae Steinhardt /
Nicolae Băciuț. - Brașov: Libris Editorial, 2016

ISBN 978-606-8814-08-7

821.135.1.09 Steinhardt, N. (047.53)

Director editorial: Dana Anghelescu

Design copertă: Wizzdesign

Prefață: Alexandru Ojică

Tehnoredactare: Irinel Merlușcă

© Libris Editorial, 2016

Libris Editorial

Str. Mureșenilor Nr. 14 Brașov, România

Tel: 0268 477 799, Fax: 0268 477 798

E-mail: office@libris.ro

Web: www.libris.ro

Librăria online **www.libris.ro**

Respect pentru oameni și cărți

Tipărit în România

*Fiilor mei,
Raul Mihai și Sergiu Paul*

PREFAȚĂ

„În afară de dragostea de viață
creștinismul e și entuziasm”

Nicolae Steinhardt

Există oameni pe care îi cunoști doar prin intermediul cărților, corespondenței, și prin mărturia acelor persoane intime lor. Și, în mod firesc, te poți întreba în ce măsură îi cunoști? Acel personaj ce se află în bibliotecă sau în chilie, încercând să răspundă unor întrebări folosindu-se de mijloacele specifice vremii, hârtie și stilou, adică de scrisori, e identic cu omul, cu ființa reală din viața de zi cu zi? În ce măsură corespondența poartă o bucățică din ființa celor implicați în acel dialog?

Unul din acei oameni pentru mine este Nicolae Steinhardt (1912 - 1989). Dumnezeu, destinul, istoria, au făcut ca să aud pentru prima dată de el pe băncile Seminarului Teologic din Piatra-Neamț. A fost o întâlnire neașteptată cu un erudit cărturar dar, mai ales, cu un om mărturisitor. Auzisem de *Jurnalul fericirii* sau de *Dăruind vei dobândi*, citisem câte ceva despre lotul Noica-Pillat și despre o fidelitate care pentru Steinhardt va însemna o schimbare nu doar pentru această viață, ci pentru veșnicie. Căci în închisoare, pe 15 martie 1960, în celula 18 din închisoarea Jilava, s-a născut pentru veșnicie „din apă viermănoasă și din duh rapid”, Nicolae, viitorul călugăr de la Rohia.

Portretul monahului bucureștean la origine dar retras în Maramureș e o provocare atât pentru cei ce l-au cunoscut dar îndeosebi pentru cei ce-l știu doar din mărturiile lor și ale cărților. Pentru că în fața lui nu poți fi decât uimit, așa cum spunea Noica despre basmul ființei. Ce poate fi mai profund și aproape de ființa oricărui om decât credința și drumul spre ea? Iar drumul meu spre Steinhardt a început cu o carte, *Dialogul Religiilor în Europa Unită* (Ed. Adenium, Iași, 2015), coordonată împreună cu Iulia Badea-Guéritée, jurnalist la Courier International în Paris. A continuat cu o dezbatere la Brașov, alături de părintele Constantin Necula, Radu Magdin, analist politic și Raymond Clarinard – redactor șef la Courier International despre noi, europenii și credințele noastre. Scriind aceste rânduri îmi aduc aminte de un cuvânt al părintelui Necula, din timpul acelei debateri, organizate și desfășurate în cadrul Târgului Internațional de Carte și Muzică Libris Brașov, organizat de atâția ani de zile de Asociația Culturală Libris Brașov, ce spunea că „Niciun Dumnezeu din lume nu te îndeamnă să fii viclean”. Iar Nicolae Steinhardt e, după un cuvânt al Sfintei Scripturi, „cu adevărat, israelit în care nu este vicleșug” (Ioan 1, 47).

Drumul spre prezenta carte, spre re-editarea ei, nu a fost o simplă întâmplare. Dimpotrivă, ca mai toate întâlnirile fericite care ne pregătesc drumul, viitorul, are ca precedent o întâlnire fericită, o alta. Serendipity? Poate. Pronie? Foarte posibil. Dar mai ales, o întâmplare neașteptată aidoma israelitului evocat anterior. Această întâlnire neașteptată dar și fericită a permis ca undeva, între Târgu Mureș și Cluj Napoca, la Sărmașu, cu ocazia zilelor acestui oraș să particip la reuniunea culturală cu tema „Academia Română – 150 de ani în serviciul Națiunii Române”, organizată de Biblioteca „Liviu Rusu” din localitate. Aici am avut șansa să pot întâlni și discuta, cunoaște și asculta mai mulți oameni

minunați. Academicianul Ion Haiduc, profesorul universitar Ilie Rad, autorul acestei cărți - Nicolae Băciuț, dar și Virgil Oniță, administratorul Grupului de firme Libris Brașov care a realizat performanța de a trece de la un gând la o apariție, se aflau la Sărmașu, jud. Mureș, pentru că a existat, deloc întâmplător, din nou, gândul doamnei director al bibliotecii din oraș, Dinuca Burian. Cel de a ne intersecta existențele. Astfel, câteva persoane venite din patru colțuri diferite de țară, de lume, s-au întâlnit, au găsit un numitor comun, Nicolae Steinhardt. Iar gândurile lor au născut această nouă ediție. Prezenta carte e, de fapt, o mărturie și o mărturisire. O mărturie care ne pune în fața a doi intelectuali, cu preocupări literare în ciuda contextului dificil, unul format în anii 30 ai secolului trecut, o perioadă de vârf în istoria mediului universitar autohton, iar celălalt, poet din generația optzecistă ce încerca să afle mai mult despre vestitul dar și blamatul (de către regim, se înțelege) sihastru erudit. Ne aflăm în fața unei corespondențe din anii 80 între monahul de la Rohia, Nicolae Steinhardt, și Nicolae Băciuț. O corespondență plină de tâlc în căutarea acelei idei rostuitoare, în căutarea acelei breșe în sistem care să permită supraviețuirea prin cultură. Filosoful de la Păltiniș s-ar fi bucurat tainic să vadă și să citească acest dialog. Pentru că e vorba pe undeva și de acea demnitate a Europei, despre rolul ei civilizator pentru întreaga omenire.

Născută în 325 la Niceea (în afara granițelor ei fizice), Europa, după cum spunea Noica, chiar dacă cumva ar dispărea ea ar supraviețui prin modelul cultural lăsat. Și, îndrăznesc să o spun, Europa va muri când va înceta să devină civilizatoare pentru întreaga omenire. Cartea te poartă cu gândul la rostul întrebărilor, unele născute din cea mai sinceră curiozitate iar altele care țin de un domeniu practic al publicării unor articole în ultima perioadă a regimului comunist din România. Dar e o carte unde poți găsi

osteneala publicării unui articol, truda sincronizării cu momentul favorabil dar și entuziasmul descoperirii. Dragostea de viață chiar și în cele mai nefericite momente e specifică învățăturii hristice. „Bucurați-vă” e un îndemn întâlnit permanent în Evanghelii iar acest cuvânt e primul rostit după momentul Învierii de către Hristos Domnul.

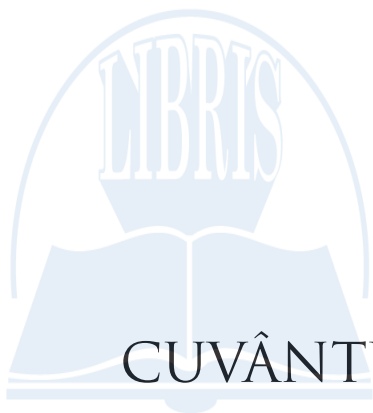
Cultura, erudiția sunt cele care în cele din urmă vor salva omenirea. Alături, firește de o credință puternică, rostuitoare și împlinitoare a vieții, întocmai ca a monahului Nicolae Steinhardt. Sunt convins că Steinhardt dacă ar fi trăit s-ar fi bucurat să vadă că România face parte de aproape un deceniu din Uniunea Europeană. Sunt întărit în această credință de simplul fapt că noi românii, deși mărginași din punct de vedere geografic, *altfel* în multe privințe, am avut o contribuție însemnată la întreaga cultură a umanității. S-ar fi bucurat că o bună parte din tinerii români studiază la marile universități din Europa și nu numai. Dar s-ar fi întristat văzând că unele metehne, asemenea câtorva din acest volum, dispar mai greu. Israelitul fără vicleșug, Steinhardt, e un model pentru orice erudit român care își dorește să-și depășească condiția individuală și să ajungă la stadiul general al culturii europene.

Lectura acestui alt epistolar al anilor 80 aduce în prim plan tot tematica legată de „performanța culturală”. Cine trebuie citit, de ce e important, vocația și „destinul împlinit pentru un scriitor” sunt câteva din întrebările ce l-au determinat pe Nicolae Băciuț să-l caute pe unul din indezirabilii regimului apus în urmă cu un sfert de veac. Dar, în același timp, mărturia e cheia de înțelegere a acestei corespondențe. E o mărturie a lui Nicolae Băciuț despre sine, despre frământările și preocupările sale, despre o anumită rânduială mult căutată. Însă e și o prețioasă mărturie a monahului de la Rohia despre copilăria sa din București, despre părinți, prieteni, cultură, critică, fidelitate și, nu în cele din urmă, despre

dragoste. Căci cu toții am iubit. E o apologie și o mărturie a dragostei care nu cu mult timp în urmă încheiase volumul și viața lui Marin Preda în *Cel mai iubit dintre pământeni*.

De aceea, lectura acestui dialog real, cu toate dificultățile timpului amintit acolo, mi-a demonstrat că timpul pe orizontal a avut nițică răbdare. A avut bunătatea și darul de a nu lăsa ca mărturiile despre lucrurile cu adevărat importante să piară. Iar pe verticala timpului și a spiritului ceea ce contează în fața lui Dumnezeu și a dumnezeului culturii truda și osteneala drumului și a căutării își vor găsi un răspuns și odihnă în adevărata noastră patrie, în ceruri.

Alexandru Ojică, teolog

CUVÂNTUL AUTORULUI

N-am fost niciodată până la Rohia. N-am dus niciodată acest gând până la capăt – am amânat, deopotrivă din teamă și din sficiune, împlinirea lui, de mai multe ori.

Și, cu toate acestea, l-am simțit mereu aproape pe Nicolae Steinhardt. În primul rând prin scrisul său. Altfel, în puținele noastre întâlniri, am avut sentimentul că N. Steinhardt nu-și mai aparținea. El, Sihastrul de la Rohia, era, de fiecare dată când ieșea în public, înconjurat de puzderie de lume, de prieteni sau simpli curioși. Era o apariție și o prezență fascinantă. Părea mai degrabă rătăcitor printre oameni, o apariție insolită și contrariantă, coborâtoare parcă din alte timpuri. Mai ales tinerii căutau să-i fie aproape – îl priveau și-l ascultau cu religiozitate, ca pe un sfânt. Cred însă că sentimentul era reciproc. Și N. Steinhardt îi agreea pe tineri. Și îi făcea bine prezența lor. Îi privea cu bucurie și cu o anume religiozitate și el. Am constatat acest lucru și din felul în care făcea lectura critică a cărților confrăților tineri.

Cum n-am avut șansa să mă apropii prea mult de N. Steinhardt – erau toate locurile ocupate, aș spune acum, cu amărăciune – am recurs la un mod mai puțin obișnuit de a-l cunoaște, dincolo de scrisul său, pe acest Sfânt: am început să-i scriu și apoi să-l „provoc”, scrisoare după scrisoare, cu câte „un lot” de întrebări.

Și astfel, încet, încet, s-a născut această lume „Între lumi”.

Sigur, o carte de dialoguri prin corespondență (pentru mine, cel puțin, care realizasem zeci de interviuri cu scriitori, pe viu) a fost altceva, o experiență inedită și singulară. Ești privat, înainte de toate, de replica spontană, de întrebarea născută din replica interlocutorului.

„Între lumi” a rămas, din păcate, doar începutul, prefața unei cărți pe care aș fi vrut să o realizez cu N. Steinhardt, „încălzirea” pentru o adevărată carte de dialoguri. N-a fost să fie!

Pentru a-i da mai multă viață cărții, am inclus și scrisorile lui N. Steinhardt și, în final, câteva din scrisorile pe care i le-am adresat eu. Este, sper, totuși, o carte recuperată, pe care N. Steinhardt nu ar fi scris-o dacă n-ar fi existat „provocarea”. Ea completează, cât de puțin, imaginea celui care a fost pentru generația mea (optzecistă) un model, un model de care, mai mult decât oricare altă generație, aveam nevoie. Mai e, această carte, încercarea de a prezenta un alt N. Steinhardt, pe cel care, din „singurătatea deplină” a Rohiei, dintre viață și cărți, nu refuza să comunice cu lumea. Pe toată perioada schimbului nostru epistolar am avut senzația că N. Steinhardt, care nu era în stare să facă rău niciunui fir de iarbă, încerca să mă protejeze. Trecut prin atâtea, n-ar fi vrut să se răsfrângă și asupra mea tratamentul pe care i l-au aplicat lui cerberii regimului comunist. Aveam continua bănuială că scrisorile ne sunt citite, că întârzierile inexplicabile și trucurile, cu „destinatar necunoscut” erau „opera cititorului interpus”.

Această carte mai este, deopotrivă, gestul unui tânăr scriitor care l-a iubit și prețuit pe N. Steinhardt, pe cel care a trăit voluptatea vieții prin voluptatea lecturii, voluptatea trăirii prin voluptatea credinței.

Și pentru că n-am fost singur în atitudinea mea față de N. Steinhardt, în finalul acestei cărți am inclus și un dialog cu trei apropiați ai „Sihastrului”: Al. Paleologu (un prieten de o viață),

Mircea Oliv și Ioan Pinte, cel care i-a înseninat bătrânețile prin prezența sa.

Și o însemnare despre prima mea întâlnire cu Rohia, care mă aștepta de... optsprezece ani.

Și-apoi câteva Addenda, reverberații ale unei întâlniri admirabile cu Sfântul de la Rohia.

Nicolae Băciuț

„OPERA ÎN SINE STĂ DINCOLO DE BIOGRAFIA CEA MAI AMĂNUNȚITĂ, MAI EXACTĂ ORI MAI PICANTĂ”

(4. II. 1986, Târgu-Lăpuș – data poștei)

— *Stimate N. Steinhardt, vă rog să considerați atitudinea mea ca pe o reacție firească a unui cititor care dorește să se informeze și care, căutând febril în dicționare contemporane (puține, nevoie mare!) și în alte surse și negăsind decât foarte puține date, se adresează direct celui de care e interesat. Cred că e un privilegiu să poți face acest lucru. Nu credeți că dincolo de lectura cărților, cititorul se întreabă, adesea, cine e cel în tovărășia căruia a consimțit să descopere câteva din semnele lumii? Care e biografia lui, cum a marcat aceasta conturarea cărților sale, ce valuri ale existenței s-au pus în calea operei sale, câtă biografie a intrat în cărțile sale? Câtă viață atâta literatură! – parcă spunea cineva. Sigur, există și biografie palpitanță în relație cu o operă ternă. Discuția nu e de ieri, de azi, și poate continua la nesfârșit.*

Iată o pledoarie, sper nepatetică, și o întrebare care nu poate evita pateticul: există date din biografia dumneavoastră care v-au marcat devenirea, scrisul?

— Stimate Nicolae Băciuț, în dicționare ați găsit nu „puține date”, cum binevoiti a spune, ci nimic. E firesc și e drept. Dar puteți găsi prea multe date într-un text al lui Virgil Bulat din „Steaua” și în altul al lui Ov. S. Crohmălniceanu din „România literară” publicate atunci când am împlinit șaptezeci de ani (1982) ori și într-un dialog cu Maria Mailat în „Vatra” sau cu Ioan Pinteau din „Tribuna”. Și în *Critică la persoana întâi* am cedat ispitei care îi pândește pe cei care au publicat puțin: aceea, deplorabilă, de a se referi stăruitor la elemente biografice și la ei înșiși.

Mărturisesc: nu mă pândește deloc dorința multor amatori de literatură de a ști „cine e cel pe care-l citesc”. M-am bucurat aflând – e mult de-atunci – că Georges Duhamel nu-și tănuia lipsa acestei curiozități. E poate o dovadă de egoism, de mărginire, dar atenția mi se concentrează asupra operei și persoana scriitorului o disting mai mult în penumbră, estompată oarecum în aura textului, în „haloul” ei luminos.

Cât privește partea a doua a întrebării – i-am răspuns încă înainte de a fi fost formulată de dumneavoastră în *Opinia studentească* nr. 1/1986, în cadrul unei anchete despre cărți – destin. Am arătat acolo cât de hotărâtoare a fost pentru mine întâlnirea cu *Predoslovie* la *Întineric și lumină* de Al. Brătescu-Voinești. *Opinia studentească* nu-i o revistă foarte răspândită; îmi îngădui totuși să nu repet cele deja scrise și să supun unui mic efort de căutare pe curioșii de amănunte biografice.

Pășind de la literar la existențial, nu ascund că am fost adânc marcat de anii 1959-1964.

— *În ce măsură anumite elemente ale biografiei contribuie (pot contribui) la definirea personalității unui scriitor? (Am în vedere și atitudinea dumneavoastră față de publicarea scrisorilor lui Mateiu Caragiale către Boicescu.)*

— A! Iată-ne în punctul nevralgic: metoda biografică. Rămân la părerea pe care adesea am exprimat-o în scris și oral. În tinerețile mele l-am citit cu desfătăță plăcere pe Saint-Beuve. Dar cred că adevărul e de partea lui Proust, a lui Duhamel, a teoriei Werkimananenkritik. Metoda biografică ne poate ajuta să-l înțelegem pe autor, nu opera. Ne poate lămuri asupra felului cum a fost scrisă și dezvăluie unele amănunte interesante (nu zic ba), însă opera ca fapt, ca unicitate, ca miracol nu ne-o lămurește deloc! Tot astfel ca și pământul, cu lumea: geologia, paleontologia, biologia, antropologia ne pot fi de ajutor ca să aflăm cum a evoluat și se prezintă cosmosul. Dar ce este pământul ori ce este cosmosul ori de ce există pământul sau de ce există cosmosul (și, în general, vorba lui Einstein, de ce există ceva), științele menționate și altele înrudite lor nu ne pot spune. Opera în sine, ca atare, stă dincolo de biografia cea mai amănunțită, mai exactă ori mai picantă, ea „scapă” biografiei, stă probabil chiar dincolo de puterea de înțelegere a celui care a compus-o, mai bine zis.

— *Spuneți despre Mihai Șora: „acest mare singuratic al culturii române”. Ce înseamnă a fi „mare singuratic” într-o cultură?*

— Termenul „mare singuratic” l-a folosit și Marin Preda. Ca să-l explic, trebuie să vă rog a-l primi ad litteram. Se cer două condiții: să fie omul mare (atenție! Mare, nu celebru) și să fie cu adevărat singur. (Îmi aduc aminte de o poveste a lui Somerset Maugham: *Mexicanul pleșur* și la explicația acestuia, a romancierului: îl numesc astfel pentru că era mexican și pentru că era chel). Nu oricine poate pretinde a fi un singuratic. Un exemplu autentic imediat: Panait Istrati. Marele singuratic e gata să accepte izolarea, răceala celor din jur, refugiul total în interior. Nu-i pasă de „ce se spune”, nu bate pasul în ritm cu moda, o ține pe drumul său. Se consideră închis într-o celulă, într-un clopot de vid, într-o găoace. Gândește, meditează, scrie pentru el însuși. E de sine

stătător, nu simte nevoia să fie aprobat. E un soi de egotism de ordin superior, de anahoret care-și iubește semenii, dar nu e dispus să le jertfească bunul lui cel mai de preț: independența, căci bunul acesta suprem nu e numai al singuraticului ci, mai ales, al celorlalți, al celor dimprejur. Ei, până la urmă, vor vedea că au avut nevoie să fie și unul ori mai mulți care nu au cedat, căroro nu le-a fost milă de ei înșiși, care au ascultat numai de glasul lăuntric, de daimonul lor socratic. Iată, un mare singuratic a fost și Socrate, cu toate că era atât de vorbăreț și de înconjurat de oameni. A murit pe când ucenicii stăteau roată împrejur, dar însingurat, de dragul exclusiv al glasului lăuntric, îndârjindu-se în a nu da ascultare sfaturilor lor și n-a evadat, a făcut cum a știut el mai bine, cum l-a călăuzit voința lui.

— *Ce prețuiți mai mult la cei care vă înconjoară, tineri sau mai puțin tineri? Sunt, printre cei care vă sunt apropiați, tineri pe care i-ați recomanda pentru ceea ce un contemporan ilustru, Constantin Noica, numea „performanță culturală”?*

— Nu dau nume, nu am cădere s-o fac, deși ar fi multe.

„Performanțele culturale”? Da, desigur, da, mă rog. Mai degrabă aș pune accentul pe isprăvi de caracter, de ținută (cum îmi place a zice), de etică artistică și umană. Pricini de întristare și dezamăgire sunt multe. Dar am încredere și nu încetez a trage nădejde. Sentimentele pe care tinerii ar trebui să le cultive cu precădere? Al libertății și al respectului de sine. Apoi să nu uităm, talentul nu-i o marfă bună de pus în circulație și destinată vânzării; talentul nu-i un bun interschimbabil; drept vorbind, nu-i proprietatea celui talentat; e un depozit; nu e o marfă, e o taină, un sacrament cum spun catolicii. Trebuie dat la rodire cu grijă multă și cuviință. Sau ca să vorbim în termeni mai puțin făloși: talentul e în situația militarului în uniformă, se cade să se supravegheze când iese în oraș.